

Zelfstandig bezoek

Tijdvakken tour

geschiedenis

Tijd van ...

jagers en boeren

Grieken en Romeinen

monniken en ridders

steden en staten

Jeroen Bosch

ontdekkers en hervormers

regenten en vorsten

pruiken en revoluties

burgers en stoommachines

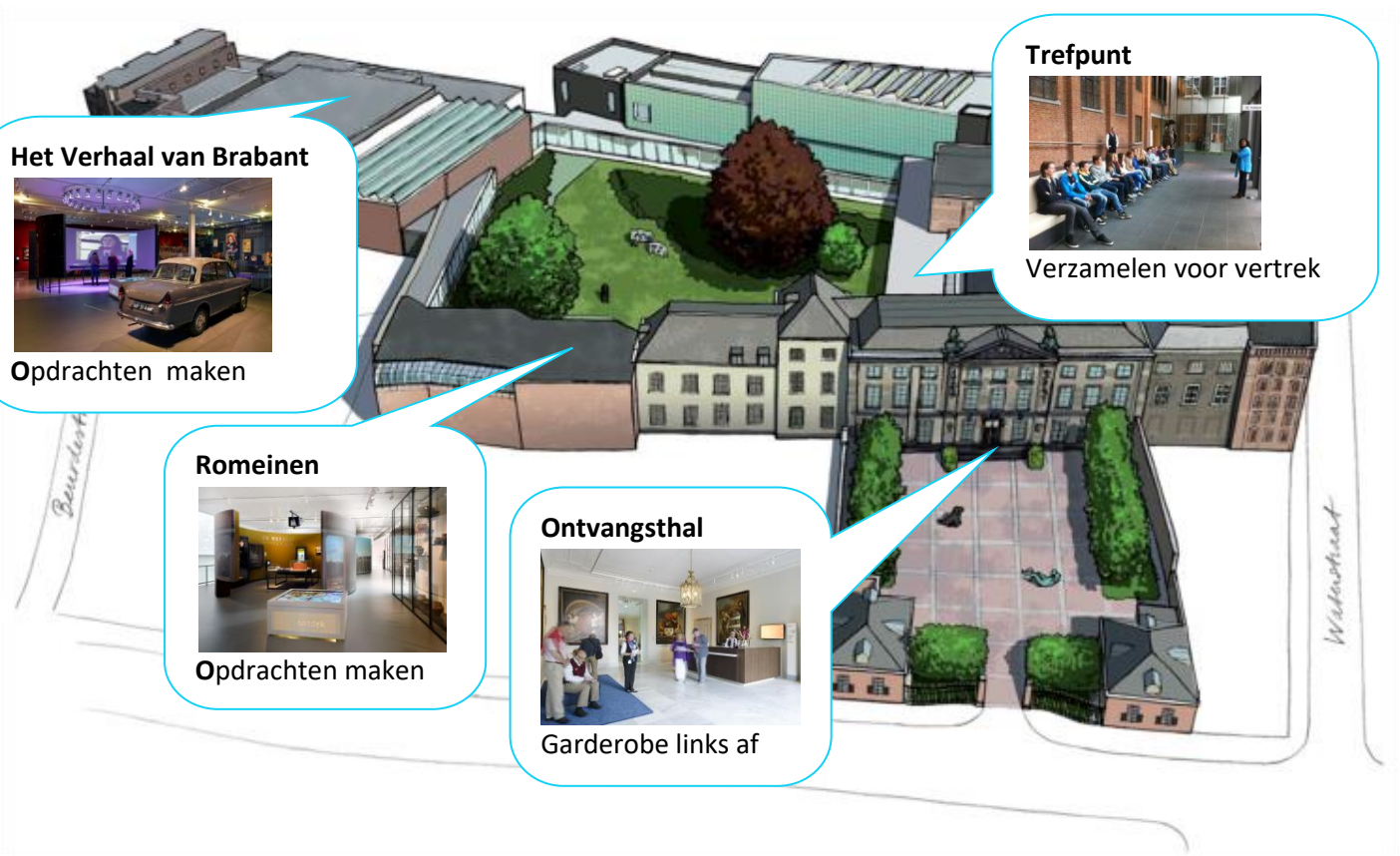
Vincent van Gogh

wereldoorlogen

televisie en computer

Ontvangsthal

Garderobe links af

De ingang van het museum bevindt zich in het voormalige paleis van de gouverneur van Brabant. Zo werd de Commissaris van de Koningin eind 18de eeuw genoemd. Lodewijk Ernst van Brunswijk-Wolfenbüttel-Bevern, oftewel 'de Dikke Hertog', was verantwoordelijk voor het bestuur van de provincie Noord-Brabant. Niet gek natuurlijk dat dit gebouw in de hoofdstad van de provincie staat: 's-Hertogenbosch oftewel Den Bosch. Als je door de

salons van het paleis loopt, kruipt je als het ware in de huid van de Dikke Hertog: de kroonluchters, de stof op de wanden, de eikenhouten vloer, het ziet er allemaal net zo uit als in de 18^e eeuw. Als je er ook muzikanten met pruiken bij denkt, zie je precies hoe een feest in een salon er uit zag in de Tijd van pruiken en revoluties.

de 'Dikke Hertog'

Museumregels

Je mag niet:

- schreeuwen
- rennen en leunen
- met je telefoon spelen of muziek luisteren
- met je jas en tas naar binnen
- eten in het museum
- met pen schrijven in het museum
- dingen aanraken

Je mag wel:

- zachtjes praten
- staan, zitten en rustig lopen
- foto's maken zonder flits
- jassen en tassen afgeven bij de garderobe
- buiten eten of drinken
- met potlood schrijven
- kijken met je ogen

Wat moet je doen

Tijdens het bezoek aan het Noordbrabants Museum maak je de opdrachten in dit boekje. De opdrachten gaan over de tien tijdvakken van het vak geschiedenis.

Je mag in twee- of drietallen aan de opdrachten werken. **Let er op dat je de opdrachten vandaag maakt.** Na de excursie moet je namelijk één van jullie boekjes voorzien van antwoorden en jullie namen inleveren. Op basis van de antwoorden in het boekje zal de docent geschiedenis jullie werk (inzet en kwaliteit van de antwoorden) beoordelen. **Het cijfer dat je hiervoor krijgt telt mee!**

Bij een aantal opdrachten wordt gevraagd om een foto te maken. Maak een foto met een mobiel.

Maak een foto (zonder flits) van

Deze foto moet je later thuis of op school, samen met de andere foto's die je vandaag maakt, inleveren bij je docent. De foto's tellen mee bij de beoordeling!

Haal dit boekje uit je tas voordat je deze inlevert bij de garderobe. Een klembord en potlood krijg je van het museum te leen. Volg de bordjes naar Het Verhaal van Brabant en de Romeinen. Alle antwoorden bevinden zich op de eerste verdieping.

Romeinen

Opdrachten maken

Grieken waren er niet in Brabant, maar Romeinen wel! Onder leiding van Julius Caesar rukten de Romeinse legioenen namelijk via Gallië op naar onze streken. Lange tijd vormden de grote rivieren zoals de Rijn de grens tussen het beschaafde deel van de wereld en de barbaren zoals de Friezen en Germanen. Voor Brabant kwam omstreeks 50 v.C. een einde aan de prehistorie. Toen schreven de Romeinen, zelfs Caesar persoonlijk, als eerste over Romeins Brabant (50 v.C. – 400 n.C.). De zaal is verdeeld in één lange tijdswand en drie paviljoens, elk met een eigen thema: *Thuis in Romeins Brabant*, *De wereld van de goden* en *Soldaten aan de grens*.

-het kaartje ontbreekt nog, sla deze opdracht over-

Vul de cijfers van het kaartje en de namen van de tijdvakken in bij het juiste tijdvak-icoon.

1

.....

2

.....

3

.....

Romeinen in Brabant

NOG INLEIDING MAKEN! Leven, werken en vechten. Hoe deden de Romeinen dat in Brabant? Aan de hand van archeologische vondsten, maquettes en animaties vindt de helft van de klas antwoord op deze vragen. Leven, werken en vechten. Hoe deden de Romeinen dat in Brabant? Aan de hand van archeologische vondsten, maquettes en ani-

maties vindt de helft van de klas antwoord op deze vragen. Leven, werken en vechten. Hoe deden de Romeinen dat in Brabant? Aan de hand van archeologische vondsten, maquettes en animaties vindt de helft van de klas antwoord op deze vragen. Leven, werken en vechten. Hoe deden de Romeinen dat in Brabant?

2.000 voor Chr. Bronzen bijl
▶ Was lichter en sterker dan steen. Ze werden uit geloof of dankbaarheid geofferd.

14.000 voor Chr. Mammoetkies
▶ Door klimaatveranderingen en de jacht is de mammoet uitgestorven.

Verdiepingscherm
▶ Op een interactieve manier achter de verhalen van de Romeinen komen.

Maquette legerkamp
▶ Een heus legerkamp is in Brabant niet gevonden, maar mogelijk heeft er in Cuijk een gelegen.

Ontdekstation
▶ Speel de spelletjes en ontdek de wereld van de Romeinen (8-12 jr).

200 na Chr. Romeinse Helm
▶ Gevonden bij tempel van Empel. In de kap zit een groot gat als gevolg van offering.

100-2000 Uitrusting van een Soldaat
▶ Wapens, olielampje, munten.

69-96 na Chr. Tempel van Empel
Maquette met animatie
▶ Belangrijke archeologische ontdekking in Nederland.

225-250 na Chr. Bacchus
▶ God van de wijn. Barnstenen beeldje is afkomstig uitrouwengraf V in Esch

200 na Chr. Voorraadvat
▶ Opgegraven op de Markt van Den Bosch.

700 v. Chr. - 50 v. Chr. (Ijzertijd) Boerderij
▶ Maquette met animatie.

Voetboeien (kluisters)
▶ Boeren hadden slaven die voetboeien droegen om te voorkomen dat ze ontsnapten.

Ontdekstation
▶ Speel de spelletjes en ontdek de wereld van de Romeinen (8-12 jr).

650 na Chr. Kralensnoer
▶ Gemaakt van barnsteen en glas.

100 na Chr. Beeldje Minerva
▶ Godin van ambachten en oorlog. In haar rechterarm hield zij oorspronkelijk een speer. Gevonden op een akker in Genderen.

Bodemvondsten

Tijd van
- 3000 v C

a) De oudste vondst uit het museum is een dijbeen van een mammoet. (Kun je het vinden?) Deze gigantische dieren hebben dus ook in Brabant rondgelopen! We zijn bij geschiedenis alleen meer in de mens geïnteresseerd dan in dieren. We zijn hier niet voor biologie! Daarom de vraag: "Wat is het oudste bronzen voorwerp dat in Brabant is gevonden en waar en wanneer werd deze vondst gedaan?"

- Voorwerp:

- Waar:

- Wanneer:

b) Bekijk de bodemvondsten. Een bijzonder voorwerp is de zoemsteen. Wat is volgens het filmpje de functie van de zoemsteen?

.....
.....

c) 'De makers van dit filmpje geven een reconstructie van het verleden'. Ben jij het eens met deze uitspraak en geef daarbij een argument.

.....
.....
.....

d) In de tijd van jagers en boeren veranderde de manier waarop de mens aan zijn voedsel kwam. Welke archeologische vondst is daar een bewijs voor?

.....

2. Thuis in Romeins Brabant

Tijd van
3000 v C - 500 n C

	<p>Maak een foto (zonder flits) van de boerderij uit de IJzertijd en de Romeinse villa.</p> <p>a) In welke plaats in Brabant zijn overblijfselen van een villa teruggevonden?</p> <p>.....</p> <p>b) Schrijf drie verschillen op tussen de Romeinse villa en een boerderij uit de IJzertijd.</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
--	--

3. De wereld van de Goden

Tijd van
3000 v C - 500 n C

c) In welke plaats in Brabant zijn overblijfselen van een Romeinse tempel teruggevonden?

.....

d) Dit gebouw is een zogenaamd Gallo-Romeins tempeltype. Leg uit waarom de tempel een voorbeeld is van romanisering in Brabant.

.....

.....

e) Hadden de Romeinen een polytheïstisch geloof of een monotheïstisch geloof?

.....*Dat zie ik in het museum aan*

	<p>f) Maak een foto (zonder flits) van het grafgift dat jij het mooist vindt.</p> <p>Stel je voor dat je een onderzoek doet naar Romeinse graven in Brabant. Kun je aan het soort grafgift afleiden uit welke laag van de samenleving de overledene afkomstig was? Leg je antwoord uit met behulp van een of meer van de grafgiften in het museum.</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
--	---

4. Soldaten aan de grens

Tijd van
3000 v C - 500 n C

	a) Maak een foto (zonder flits) van een voorwerp dat volgens jou de macht en kracht van het Romeinse leger uitstraalt en leg je keuze uit.

b) Welke plaats in Brabant was militair en strategisch gezien belangrijk voor de Romeinen?

.....

c) Door welke vondst zijn archeologen tot deze conclusie gekomen?

.....

d) Leg in je eigen woorden ook uit waarom. Tip: Lees de bijschriften).

.....
.....
.....

5. Van mammoeten tot Merovingers

Tijd van
500 - 1000

Bovenaan de trap staat: "Van mammoeten tot Merovingers", maar...

a) Wie waren de Merovingers eigenlijk en wanneer leefden zij in Brabant?

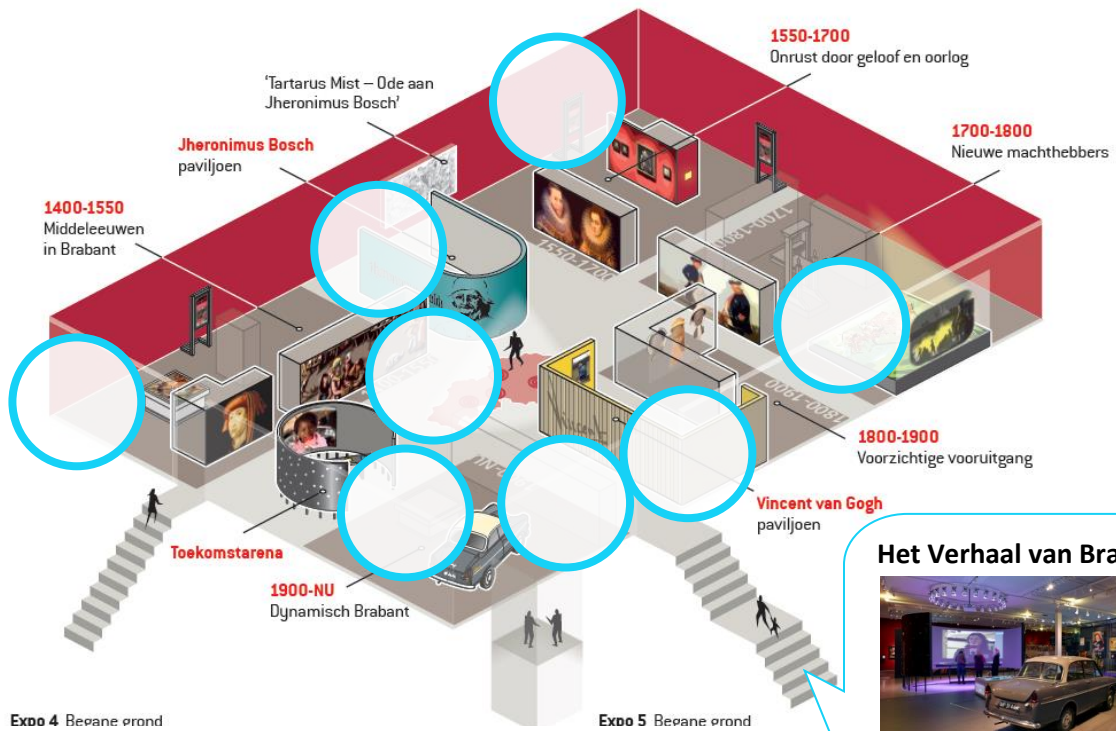
- Merovingers waren een Romeinse / Brabantse / Keltische / Frankische stam.
- Zij leefden omstreeks in Brabant.

b) 'Tijdens de Romeinse tijd cremeerden de bewoners van Brabant veelal hun doden maar in de Merovingische tijd veranderde de doodscultuur'. Kies een voorwerp dat deze uitspraak ondersteunt en beargumenteer je keuze.

.....
.....

Loop nu terug naar beneden langs de trap waar je langs omhoog bent gekomen. Volg beneden aangekomen de bordjes naar het "Verhaal van Brabant".

Het Verhaal van Brabant

Vul de cijfers van het kaartje en de namen van de tijdvakken in bij het juiste tijdvak-icoon.

6		9	
7		Tijd van Jheronimus Bosch	10	
8		11		Tijd van Vincent van Gogh
8		Tijd van regenten en vorsten	12	
			13	

Maak de vragen op de volgende bladzijden in je eigen volgorde zodat je elkaar niet in de weg loopt.

6. Middeleeuwen in Brabant

Tijd van
1000 - 1500

Tussen 1400 en 1550 vond de eerste bloeiperiode plaats van de steden in het hertogdom Brabant.

- a) Brabant was in deze tijd veel groter dan nu. Leg uit dat je dit eigenlijk aan de huidige naam van onze provincie ook nog kunt zien.

.....

- b) Welke steden kwamen vooral tot bloei in deze periode. Schrijf er minstens drie op:

1.2.3.

- c) Hoe ontstond de welvaart in deze steden?

.....

- d) Ga op zoek naar de keten van de koning van het schuttersgilde. Maak de zin af:

Degene die de met een van de paal af schoot werd uitgeroepen tot koning. Hij mocht de keten een jaar lang dragen bij officiële gelegenheden.

In de middeleeuwen ontstonden er in Brabant veel steden. De volgende vragen gaan over de maquette van de typisch middeleeuwse Bergen op Zoom.

	e) Druk op één van de zes knoppen en luister en kijk naar wat er te horen en zien is. Welke boodschap is jou bijgebleven?

	f) Wanneer je één voorwerp uit deze ruimte zou moeten kiezen om het verhaal van het middeleeuwse Brabant te vertellen, welk voorwerp zou dit dan zijn? Leg je keuze uit en maak er een foto (zonder flits) van.

7. Jheronimus Bosch

Circa 1450 - 1516

- a) Waar werd Jeroen Bosch geboren?

.....

- b) Noem een beroemd schilderij van Jeroen Bosch.

.....

- c) Waar hangt dit schilderij tegenwoordig (museum, stad)?

.....

Maak een foto (zonder flits) van één van de luchtboogfiguren. Als je vandaag ook de kathedraal de Sint Jan in 's-Hertogenbosch bezoekt zullen deze luchtboogbeelden je bekend voorkomen.

- d) Leg uit waarom kunsthistorici denken dat deze beelden geïnspireerd zouden kunnen zijn door het werk van Jeroen Bosch.

.....
.....
.....
.....

8. Onrust door geloof en oorlog

Tijd van
1500-1600

In deze periode speelt zich de Nederlandse Opstand (1568-1648) af, die Brabant zal verdelen. De eerste bloeiperiode van onze provincie komt hiermee aan zijn einde.

- a) Een oorzaak van de Nederlandse Opstand heeft te maken met het geloof. Leg dit uit door eens goed te kijken naar het schilderij “Weegschaal van het ware geloof” (ca. 1600).

.....
.....
.....

- b) Welke Bijbelse figuur herken je in de prins op het schilderij van Jacob Gerrits Cuijp uit 1630?

.....

- c) Is de schilder Cuijp een voorstander van de Republiek of van het Spaanse koninkrijk? Gebruik beeldelementen uit het schilderij als argumenten voor je keuze.

.....
.....
.....

- d) Wanneer je één voorwerp uit deze ruimte zou moeten kiezen om het verhaal van Brabant in de tijd van de Nederlandse Opstand te vertellen, welk onderwerp zou dit dan zijn? Leg je keuze uit en maak er een foto (zonder flits) van.

.....
.....
.....
.....

- e) Ga opzoek naar de portretten van Albrecht en Isabella van Oostenrijk .
Welke woorden passen het beste bij deze twee personen? Omcirkel deze.

- Zuidelijke Nederlanden / Noordelijke Nederlanden
- Legeraanvoerder / Opstandenleider

9. Nieuwe machthebbers

Tijd van
1700-1800.

Het Noorden van Brabant, de latere provincie Noord-Brabant, kent in deze periode geen zelfbestuur, maar wordt als Staats-Brabant rechtstreeks door de Staten-Generaal in Den Haag bestuurd. Het gebied wordt behandeld als een kolonie. Het rooms-katholieke geloof wordt onderdrukt.

In deze tijd ontstaat in de Nederlanden een strijd tussen Patriotten en Prinsgezinden. De Prinsgezinden zijn voor de Prins van Oranje.

- a) Wie waren de Patriotten?

.....
.....

De grote maquette toont 's-Hertogenbosch in 1794. Druk eens op de knoppen en kijk en luister naar de informatie die op het scherm en de maquette verschijnt. Beantwoord daarna de onderstaande vragen.

- b) Wat gebeurde er in 1794 in Den Bosch?

c) Leg uit dat de naam van het tijdvak *Tijd van pruiken en revoluties* goed past bij wat er in Brabant gebeurde in de periode 1700-1800.

.....
.....
.....

- d) Welke beroemde Fransman bracht in 1810 een bezoek aan Den Bosch?

e) Waar maakte deze Fransman na bijna twee eeuwen een einde aan voor de Brabanders?

.....

- f) Wanneer je één voorwerp uit deze ruimte zou moeten kiezen om het verhaal van Brabant in de Franse tijd te vertellen, welk onderwerp zou dit dan zijn? Leg je keuze uit en maak er een foto (zonder flits) van.

.....
.....
.....

10. Voorzichtige vooruitgang

Tijd van
1800-1900

In de 19de eeuw, de tijd van burgers & stoommachines komt Brabant weer langzaam tot nieuwe bloei. De komst van spoorwegen en industrie zorgen voor economische groei en toenemende welvaart. Brabant staat aan de vooravond van een tweede bloeiperiode. Tegelijkertijd wordt juist oude tradities een nieuw leven in geblazen.

a) Welke twee Brabantse tradities komen volgens de voorwerpen in de vitrines weer tot bloei?

1.

2.

b) Iedere streek kende in Brabant eind negentiende eeuw nog zijn eigen dialect en klederdracht. Waarom zijn deze dialecten vrijwel verdwenen, denk je?

.....

.....

c) Welke vraag van het onderdeel middeleeuwen past bij de vraag tradities die je hierboven hebt gemaakt en leg uit waarom.

.....

.....

d) Welke traditie die in Brabant nog jaarlijks gevierd wordt, leidt tot een opleving van deze dialecten?

.....

11. Vincent van Gogh

1853-1890

a) In welke plaats werd Vincent geboren?

.....

b) Noem één verschil tussen zijn Nederlandse en Franse periode

.....

c) Noem één overeenkomst.

.....

d) Zijn de Brabantse schilderijen van Van Gogh ondersteunend of juist in tegenspraak met de titel van deze ruimte: *Voorzichtige vooruitgang*? Leg je antwoord uit en maak een foto van een schilderij dat jouw keuze illustreert.

.....
.....
.....
.....

12) Dynamisch Brabant

Tijd van
1900-1950

De Tweede Wereldoorlog lijkt niet aan bod te komen. Toch is er in Overloon in 1944 iets unieks gebeurd volgens de vloeranimatie (interactieve kaart van Brabant in het midden van de zaal).

- a) Wat is er dan gebeurd in 1944 in de omgeving van Overloon?

.....

13) Dynamisch Brabant

Tijd van
1950-2000

De tijd van tv & pc krijgt wel ruimschoots aandacht. In deze periode vindt de wederopbouw van de Brabantse economie, die al net voor de oorlog op stoom was gekomen, plaats. Vele fabrieken (her)openden hun deuren.

- b) Noem drie bekende merken uit Brabant en geef voorbeelden van producten die onder dit merk geproduceerd werden.

1.

2.

3.

	c) Druk op één van de knoppen op de automaat met Eindhoven als thema en luister en kijk goed. Waarom wordt Eindhoven ook wel 'lichtstad' genoemd?

- d) Brabant maakte deel uit van het Roomse leven en katholicisme kreeg veel aandacht. Dat zag je terug aan het gezin. Hoe heeft het museum daar aandacht aan besteed?

.....

.....

- e) Waar staat de afkorting D.A.F. voor?

.....

Trefpunt

Verzamelen voor vertrek

Natuurlijk mag je samenwerken om alle antwoorden te vinden.

Ben je klaar? Is het bijna tijd? Loop dan helemaal terug naar de ingang.

Het makkelijkste kun je langs de andere kant van de Paleistuin lopen. Dan

kom je langs een grote lange bank waar je even rustig kunt gaan zitten.

Volg de bordjes 'trefpunt'.